

УДК 334:341.1

НАСЛІДКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ В СОТ ДЛЯ КОРПОРАТИВНИХ КОМПАНІЙ

Жмудська І. Б.

Сучасні процеси глобалізації вимагають від кожної держави якомога активнішого входження в світовий економічний простір. Це передбачає формування зовнішньоекономічної політики відповідно до багатосторонніх правил, які встановлені і застосовуються в рамках членства у Світовій організації торгівлі. Саме потребою визначення для України гідного місця у світовій економіці насамперед і обґрунтовується необхідність проведення послідовної політики, орієнтованої на те, щоб Україна як повноправний член в СОТ мала повноцінні права.

Ключові слова: СОТ, економічний простір, зовнішня політика України, корпоративні компанії, світова економіка

Зовнішньоекономічна політика має постійно розглядатися у нерозривній єдності з соціально-економічними процесами, які відбуваються всередині країни. Йдеться як про визначення безпосереднього впливу зовнішньоекономічних тенденцій на національну економіку, так і про узгодження зовнішньоекономічної політики із комплексом завдань економічної стратегії держави.

Сучасний етап розвитку характеризується в Україні наступними особливостями:

- невпинно зростає відкритість національної економіки, що знаходить відбиток у збільшенні частки експорту та імпорту у ВВП;
- при цьому становище на традиційних ринках збуту для українського експорту (металургійна та хімічна продукція) є невизначеним, значна частина експертів прогнозує погіршення їхньої кон'юнктури;
- через украї повільні процеси модернізації структури економіки та оновлення основних фондів на вельми низькому рівні залишається конкурентоспроможність більшості галузей економіки;
- нагальним завданням є переорієнтація на чинники економічного зростання, які базуються на внутрішньому споживчому та інвестиційному попиті;
- перед урядом стоїть завдання всебічного стимулювання інвестиційних процесів та надання їм інноваційної спрямованості.

Видається очевидним, що вищезазначені особливості мають враховуватися при побудові зовнішньоекономічної політики України. Вступ України до СОТ та наступне посилив включеність у глобальні економічні процеси, які сприятимуть вирішенню проблем, що постали на сучасному етапі економічного розвитку України, тому **метою** статті є конкретизація очікуваних наслідків процесу.

В основі правил СОТ лежить створення рівних правил торгівлі для усіх суб'єктів економічних відносин. Між тим, рівність партнерів в рамках СОТ є досить умовною. Навіть згідно з формальною логікою, рівні правила гри є лише підставою для виявлення сильніших і слабкіших гравців, кожний з яких отримує результат, адекватний виявленій ним здатності до конкурентної боротьби. Переходячи до світових економічних процесів, можна констатувати, що рівні правила торговельних відносин так само сприяють виокремленню в ході конкурентної боротьби компаній-переможців та переможених. За даними дослідження, проведеного фахівцями Міжнародного валютного фонду, впровадження правил вільної торгівлі сприятливо впливає лише на економіки країн з приблизно однаковим рівнем розвитку.

Украї важливим є також врахування соціального ефекту від вступу України до СОТ. Згідно поширеної офіційної думки, лібералізація торгівлі має позитивний соціальний ефект, оскільки, знижуючи внаслідок посиленню конкурентного тиску рівень цін, збільшує купівельну спроможність населення. Між тим, слід зважати на те, що купівельна спроможність є похідною від рівня доходів населення. Відтак більш коректним у встановленні соціального ефекту членства в СОТ є визначення його впливу на зайнятість та доходи. [1]

Світова організація торгівлі, яка утворилася в ході подальшого розвитку Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), об'єднує нині 152 країни світу, на частку яких припадає близько 97% світової торгівлі, та визначає основні рамкові умови ведення торговельних операцій на світових ринках. Згідно з принципами ГАТТ/СОТ, торговельна система має бути:

- позбавленою будь-якої дискримінації – країна не повинна упереджено ставитися до тих чи інших торговельних партнерів, надаючи усім рівні умови (режим найбільшого сприяння), так само не повинна проводитися різниця у політиці щодо національних та іноземних виробників товарів і послуг (правила національного режиму);
- передбачуваною – іноземні компанії, інвестори та уряди повинні мати впевненість, що торговельні бар'єри не застосовуватимуться без узгодження з торговельними партнерами;
- відкритою для чесної конкуренції – шляхом попередження використання «нечесних» прийомів, як, скажімо, експортні субсидії та продаж товарів за демпінговими цінами з метою завоювання ринків збуту;
- сприятливою для слаборозвинених країн – надаючи перехідний період на пристосування до нових умов, дозволяючи спеціальні пільги для пом'якшення цього переходу. Понад три чверті з країн-членів СОТ належать до числа країн, що розвиваються, або країн з перехідною економікою.

Торговельна система ГАТТ побудована на чотирьох основних правилах:

- захист вітчизняної промисловості тільки за допомогою тарифів;
- зменшення тарифних ставок та їх зв'язування проти подальших підвищень;
- торгівля на основі положень режиму найбільшого сприяння;
- застосування правил національного режиму.

Між тим, угоди ГАТТ/СОТ спрямовані не лише на лібералізацію торгівлі, а й передбачають комплекс виважених заходів захисту внутрішніх ринків країн-членів. Серед таких засобів:

- право застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів;
- загальні виключення з правил про торгівлю товарами відповідно до ст. XX ГАТТ 1947 р.;
- перелік субсидій, що не дають підстави для вжиття компенсаційних заходів;
- перелік субсидій сільськогосподарським виробникам, вживання яких дозволено
- виключення з угоди про загальне скасування кількісних обмежень;
- надзвичайні дії щодо імпорту окремих товарів;
- винятки з міркувань безпеки;
- винятки з вимог щодо гармонізації технічних регламентів та стандартів з міжнародними нормативами;
- винятки з режиму найбільшого сприяння;
- введення тимчасових обмежень імпорту з метою вирівнювання платіжного балансу [2].

Згідно з вимогами ГАТТ, всі зазначені винятки мають застосовуватися на недискримінаційній основі, тобто однаковою мірою по відношенню до всіх країн – членів СОТ. Дозволені угодами субсидії в жодному разі не повинні бути адресними, тобто такими, доступ до яких обмежений колом певних підприємств, чи чинники розподілу яких не є об'єктивними.

На жаль, реальний перебіг торговельних стосунків у світі засвідчує, що принципи, проголошені СОТ, не завжди знаходять своє втілення, і порушення цих принципів є досить поширеною політичною практикою.

До того ж, за умов розвитку транснаціоналізації капіталу впливовість провідних ТНК світу вирастає значно понад рівень впливовості багатьох національних урядів. Враховуючи, що угода ГАТТ/СОТ має міждержавний характер та поширюється на державне регулювання зовнішньої торгівлі, вона не є обов'язковою для виконання великими корпораціями. Між тим, посідаючи часто монопольне становище на регіональних ринках, ТНК в змозі диктувати свої умови, які ідуть у розріз з вимогами ГАТТ/СОТ.[3]

З 1992 року велися дебати про доцільність визначення в рамках СОТ спеціальної категорії “країн з перехідною економікою”, щодо яких застосування норм і правил СОТ відбувалося б у певному перехідному режимі. На жаль, кінцевого рішення з цього приводу так і не було прийнято. Партнери

постсоціалістичних країн, які вступали до СОТ, не були схильні до надання цим країнам особливих умов, пояснюючи це тим, що виконання угод СОТ само по собі є важливим елементом переходу до ринкової економіки.

Між тим, деякі з країн з перехідною економікою все ж знайшли можливість встановити заходи щодо адаптації до членства в СОТ та домогтися поступок в процесі приєднання.

Одним з важливих напрямів такої адаптації є цілеспрямована державна підтримка експорту. Досить цікавим прикладом у цьому контексті є політика, яка здійснювалася урядом Польщі. Тут було запроваджено систему підтримки експорту, яка включає в себе спрощені митні процедури для експортерів, що отримали статус “солідних”; часткову компенсацію затрат, пов’язаних з участю малих та середніх підприємств в зарубіжних виставках та ярмарках; кредити (урядові, комерційних банків і банківських консорціумів); банківські гарантії за експортними кредитами; урядові гарантії за кредитами які надаються на розвиток експортного виробництва; страхування кредитів і експортного ризику; доплати до процентних ставок експортних кредитів; податкові пільги для підприємств з великою часткою експортного виробництва; субсидії експортерам сільськогосподарської продукції тощо. [4]

В застосуванні інституційних та системних заходів підтримки внутрішнього ринку показовим є досвід Китаю. В результаті тривалого переговорного процесу КНР в ході вступу до СОТ вдалося забезпечити збереження досить сильних позицій державних підприємств у зовнішньоекономічному секторі. Їм належить більша частка обороту зовнішньої торгівлі, враховуючи частку китайської сторони в підприємствах з іноземним капіталом. За державними зовнішньоторговельними компаніями залишилося переважне право ведення зовнішньої торгівлі зерновими, нафтою, нафтопродуктами (для приватних компаній було зарезервовано квоту, яка мала зростати на 15 % щороку), добривами, лляними волокнами, тютюном і цигарками, цукром, деякими видами рослинної олії, вольфрамовими рудами і концентратами, чаєм, вугіллям і коксом, шовком та сріблом, а також транспортних перевезень та розповсюдження товарів всередині країни. На більшість перерахованих позицій було збережено й державне регулювання цін. Взамін на ці поступки, Китай взяв на себе низку зобов’язань, які далеко перевищують зобов’язання інших нових та первинних членів СОТ. Наприклад, він погодився на обмеження підтримки фермерів з низькими доходами, відмовившись від надання їм субсидій на сільськогосподарські ресурси, зокрема - добрива.

Досвід країн, які нещодавно приєдналися до СОТ, показав, що процес зв’язування тарифів не завжди забезпечує доступ до ринку. Для захисту внутрішнього ринку члени СОТ активно використовують усі можливі засоби в системі вимог цієї організації. Так, в чинному митному тарифі Польщі чітко визначено преференції, які захищають автомобілебудування та нафтопереробку: ставки імпорتنих мит на автомобілі, низку нафтопродуктів з країн, яким Польща надала режим найбільшого сприяння, залишаються на високому рівні.

В більшості країн-членів СОТ рівень ставок зв’язаних тарифів є вищим для сільськогосподарських товарів, ніж для промислових. (Табл. 1.) Зокрема, Індія, якій вдалося отримати статус країни, що розвивається, скористалася цим для встановлення більш високого рівня зв’язаних тарифів на деякі продукти. Високий рівень диференціації ставок зв’язаних тарифів характерний для країн з перехідною економікою. На чутливі товари рівень зв’язування в цих країнах може сягати 100 %, в той час як на інші товари може існувати й нульова ставка. Застосувавши певну гнучкість в зв’язуванні тарифів, деякі з країн-членів встановили ставки зв’язаних тарифів, які перевищують ефективні ставки тарифів, що діяли в базовому періоді 1986-1988 рр. [5]

Для забезпечення мінімального доступу на ринок країни застосовують тарифні квоти на сільськогосподарські товари, незважаючи на рекомендації СОТ перетворити їх на адвалерні тарифи. Ця система широко застосовується Болгарією, Чехією, Угорщиною, Румунією та Словаччиною.

Важливим аспектом є визначення базисного періоду для розрахунку розміру внутрішньої підтримки. Більшість країн взяли за точку відліку рік, наступний за роком подання заяви на вступ до СОТ. Це, як правило, відповідало тому репрезентативному трирічному періоду, коли рівень внутрішньої підтримки був найвищим (початок економічних реформ). Між тим, цікавим є досвід Болгарії, яка домоглася більш тривалого базового періоду. Як було зазначено у звіті Робочої групи, “базовий пе-

ріод Болгарії був продовжений... з причини визнання періоду останніх трьох років непоказовим через ембарго ООН на колишню Республіку Югославію”. Ця важлива поступка показує, що формулювання “на умовах, узгоджених з країнами членами СОТ” передбачає певну гнучкість.

Грузія і Киргизія прагнули отримати в сфері сільського господарства статус країн, що розвиваються, що дозволило б їм скористатися з генеральної системи преференцій. Прохання ці не були задоволені, проте Киргизія отримала поступку, яка полягає в застосуванні спеціальних та диференційованих заходів, які включають в себе, зокрема, інвестиційні субсидії, звільнені від зобов’язань по скороченню. Це означає, що Киргизія може використовувати інвестиційні субсидії навіть після завершення п’ятирічного імплементаційного періоду.

Китай в процесі приєднання також обумовив низку можливостей захисту сільського господарства, в тому числі і неадресного субсидування галузі. Серед таких засобів захисту – правила сертифікації імпортного продовольства, а також нові правила щодо використання в Китаї сільськогосподарських культур з модифікованою генною структурою, які були впроваджені навесні 2001 року.

Захист національних ринків від недобросовісної конкуренції з боку імпорту дієвим чином забезпечується антидемпінговим інструментарієм. Так, в 1998-2001 рр. у Польщі було проведено 13 розслідувань, які стосувалися надмірного імпорту та 8 - імпорту за демпінговими цінами на основі заяв вугільної, металургійної та інших галузей промисловості. Більшість з цих розслідувань завершилася встановленням мит та додаткових митних виплат, введенням кількісних контингентів тощо. В 2001 році у Польщі було прийнято два нових закони: про захист від ввезення на польську митну територію товарів за демпінговими цінами і про захист від надмірного ввезення товарів на польську митну територію.

Надзвичайно важливою для використання країнами, що нещодавно приєдналися до СОТ, позитивних наслідків членства для конкурентоспроможних виробництв, є політика підтримки науково-технічного потенціалу та його комплексного розвитку. Так, зокрема, в Китаї національні розробки мають безумовну першість при імплементації: на це орієнтована адміністративна та інформаційна політика держави. Продовжує діяти значна кількість правил, що регулюють державні закупівлі. Опосередковано стимулює розвиток науково-технічного потенціалу країни стратегія створення великих національних компаній, які, в свою чергу, здійснюють стратегії імпортозаміщення.

Бракуючі елементи науково-технічного потенціалу компенсуються всіма відомими способами, в тому числі і такими, які “не схвалюються” міжнародними правилами. Важливу роль відіграють стимулювання іноземних інвестицій в галузі, пов’язані з виробництвом високих технологій, пільги для національних виробників технологій в сфері зовнішніх зв’язків, політика залучення спеціалістів з-за кордону тощо. В зонах розвитку та освоєння високих технологій встановлений пільговий податковий режим. Наприклад, в Харбіні підприємства на три роки, починаючи з дати акредитації, повністю звільняються від сплати податку на додану вартість, а наступні три роки сплачують його з 50% знижкою, тобто в розмірі 8,5%.

Таким чином, перехідними економіками в період їхнього вступу до СОТ та наступного членства було застосовано широкий спектр інструментів економічної політики, яка дозволила запобігти надмірному поширенню негативних наслідків вступу та підготувати національні економіки до функціонування в умовах відкритості. На жаль, посилення відкритості економіки України, не супроводжується здійсненням адекватної зовнішньої та внутрішньої економічної політики.[6]

Незважаючи на вступ України у СОТ, досі не з’ясовано остаточно є українська важлива проблема – які конкретні наслідки у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах матиме цей вступ для промислового комплексу країни, економіки та суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

Одним з головних довгострокових позитивних наслідків від вступу України у СОТ є створення економіко-правового середовища, яке функціонує на основі прозорих норм і правил. Адаптуючи національне законодавство в економічній сфері й національну регуляторну систему до вимог СОТ, Україна поступово звільнюється від характерних для економіки перехідного періоду схем галузевого субсидування, пільгового оподаткування, які деформували конкурентне середовище й конкурен-

тоспроможність українських підприємств, ускладнювали їхню адаптацію до конкуренції на світових ринках. Водночас здійснюватиметься вдосконалення системи стандартизації, сертифікації, застосування санітарних та фітосанітарних заходів. Підвищення передбачуваності, прозорості та послідовності економічної політики уряду зменшить ризики ведення бізнесу та стимулює інвестиційну діяльність. Запровадження стабільних прозорих та передбачуваних правил, чіткого закріплення в національному законодавстві прав інвесторів, має привести до зростання обсягу та покращення структури іноземних інвестицій.

СОТ також відіграє в даній ситуації виступає в ролі об'єктивної «противаги» лобістському тиску окремих вітчизняних корпоративних груп, що розраховують на одержання преференцій за рахунок інших секторів національної економіки. Уряд має більше можливостей захищатися від дій лобістських груп, здійснювати державну політику в інтересах розвитку всіх галузей економіки, а не окремих її частин, що допомагає уникнути викривлень конкурентного середовища.

Розвиток конкуренції і зниження торговельних бар'єрів, стимулюючи здешевлення готових імпортованих товарів і послуг, а також вітчизняної продукції, у виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі, створюють умови для зниження вартості товарів і послуг для споживачів на внутрішньому ринку. Паралельно підвищення прозорості та покращення виконання процедур контролю за товарними потоками мають сприяти зменшенню нелегального імпорту товарів в Україну, в результаті чого українські ринки стануть більш захищеними від дешевої низькоякісної продукції.

Не менш важлива перевага членства у СОТ полягає в забезпеченні для українських товарів режиму найбільшого сприяння, а також національного режиму на ринках країн-торговельних партнерів. Одержавши доступ до механізмів захисту своїх інтересів на ринках держав-членів СОТ, українські експортери змогли більш ефективно відстоювати свої інтереси на міжнародному рівні. Зокрема, це повинне сприяти обмеженню використання антидемпінгових, спеціальних і антисубсидійних розслідувань, різного роду кількісних обмежень, які, починаючи з 1992 р., широко застосовувалися іноземними країнами проти українського експорту.

Членство в СОТ створило сприятливі передумови для вдосконалення режиму торгівлі та розширення співпраці з ЄС, започаткування переговорів щодо створення зони вільної торгівлі та забезпечення поступової інтеграції України до ЄС шляхом підготовки та укладання Угоди про асоційоване членство.

Це дозволяє очікувати зростання виробництва в окремих експортоорієнтованих галузях економіки внаслідок розширення доступу українських товарів на найважливіші товарні ринки розвинених країн. Відповідно мають збільшитися доходи виробників, податкові надходження, зайнятість в експортних секторах економіки.

Проте не слід забувати, що одночасно й торговельні партнери України одержують інструменти, за допомогою яких вони можуть безпосередньо вимагати дотримання взятих на себе зобов'язань щодо лібералізації імпорту й зниження держпідтримки економіки. А отже, надавані СОТ можливості захищати інтереси національних виробників на світових ринках вимагають одночасно оволодіння методами цього захисту, наявності політичної волі до цього й уміння дотримувати вимог СОТ у власній економічній політиці.

Важливо зазначити, що членство в СОТ надає можливість участі у багатосторонніх переговорах щодо майбутньої архітектури глобальної торговельної системи, які ведуться між членами СОТ, що може бути використане для відстоювання національних інтересів України. Утім, не завжди успішний досвід таких переговорів засвідчив домінування на них інтересів країн, що розвиваються, які мають суттєві відмінності від національних інтересів та пріоритетів розвитку, притаманних нашої державі.

Перехід до економіко-правового середовища «світового зразку» - одночасно й великий крок вперед в інтеграції у світову економіку – і жорсткий виклик здатності українських компаній конкурувати нарівні із провідними гравцями цієї економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hughes S.B. Corporate Governance in the Sun: Reform to Corporate Governance in Australia // [2008]

I.C.C.L.R., Issue 10.

2. Mutual financial institutions and mutual holding companies converting to stock form of ownership / Banking Regulation 2 of the State of Rhode Island and Providence Plantations, Issue 23.

3. Experiences from Regional Corporate Governance Roundtables. OECD, 2009.

4. Experiences from Regional Corporate Governance Roundtables. OECD, 2012.

5. Управление и корпоративный контроль в акционерном обществе / Под. ред. Е.П. Губина. - М., 1999. — 19 с.

6. Корпоративное управление. Владельцы, директора и наемные работники АО. — М.: Изд-во «Джон Уайли энд Санз», 1996. — 176 с.

УДК 332.021.84: 330.34

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА БЛАГОПРИЯТНОСТИ ВЕДЕНИЯ БИЗНЕСА В ЛАТВИИ И УКРАИНЕ СОГЛАСНО МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВ

Калинина Л.Ю.

В статье раскрыто сущность и факторы бизнес-среды, исследовано элементы оценки благоприятности ведения бизнеса согласно специализированному международному рейтингу Всемирного банка «Doing Business», а также проведен детальный анализ показателей рейтинга благоприятности ведения бизнеса Латвии и Украины, дана сравнительная характеристика их развития за последние годы. На основании анализа процессов и динамики показателей рейтинга Латвии и Украины, даны рекомендации по улучшению бизнес-среды данных государств.

Ключевые слова: бизнес-среда, рейтинг благоприятности ведения бизнеса, налогообложение, показатели бизнес-среды, регулятивные реформы предпринимательской деятельности, экономическое развитие.

Несмотря на положительные сдвиги в предпринимательской среде как Латвии, так и Украины, возникает необходимость новых качественных преобразований, направленных на улучшения бизнес-среды государств, без которых нельзя ожидать того, что их экономика и благосостояние граждан в ближайшее время достигнут уровня ведущих стран мира. Бизнес-среда для каждого государства определяется большим количеством условий и факторов, как внутри него, так и за его пределами. Без понимания взаимосвязей и взаимодействий этих элементов бизнес-среды невозможен стабильный экономический рост и развитие экономики в целом.

Особенности и анализ бизнес-среды привлекают внимание ученых-специалистов в течение нескольких последних десятилетий. Вопросами исследования сущности бизнес-среды посвящены работы таких известных классиков экономической науки как: И. Ансофф [1], А. Бранденбургер и Б. Нейлбафф [3], Р. Дафт, П. Друкер, Р. Льюис [4], М. Портер [5], Л. Фазй, Г. Хофстеде, М. Бурлаков, А. Дятлов. Но, в силу определенных историко-политических условий, недостаточно исследованы и потому требуют более детального изучения вопросы оценки развития бизнес-среды постсоветских государств, в частности Латвии и Украины.

Целью статьи является анализ составляющих элементов бизнес-среды и их влияния на позицию государств, непосредственно Латвии и Украины, в международных рейтингах благоприятности ведения бизнеса. Результатом анализа станет понимание происходящих в бизнес-среде Латвии и Украины процессов с целью приведения их с помощью определенных рычагов влияния к позитивным тенденциям.